

АШЫТ – ТУТАН ЯКНЫЦ ЖӘУҺӘРЕ

**1. АШЫТ ЗАКАЗНИГЫ БАРЛЫККА КИЛҮ
ТАРИХЫ**

2. ҮСЕМЛЕКЛЭР ҺӘМ ХАЙВАННАР ДӨНЬЯСЫ

3. ТАБИГАТЬ ДУСЛАРЫ

АШЫТ ЗАКАЗНИГЫ БАРЛЫККА КИЛҮ ТАРИХЫ

<u>1.</u> 	<u>2.</u> 	<u>3.</u>
<u>4.</u> 	<u>5.</u> 	6.
<u>7.</u> 	<u>8.</u> 	<u>9.</u>

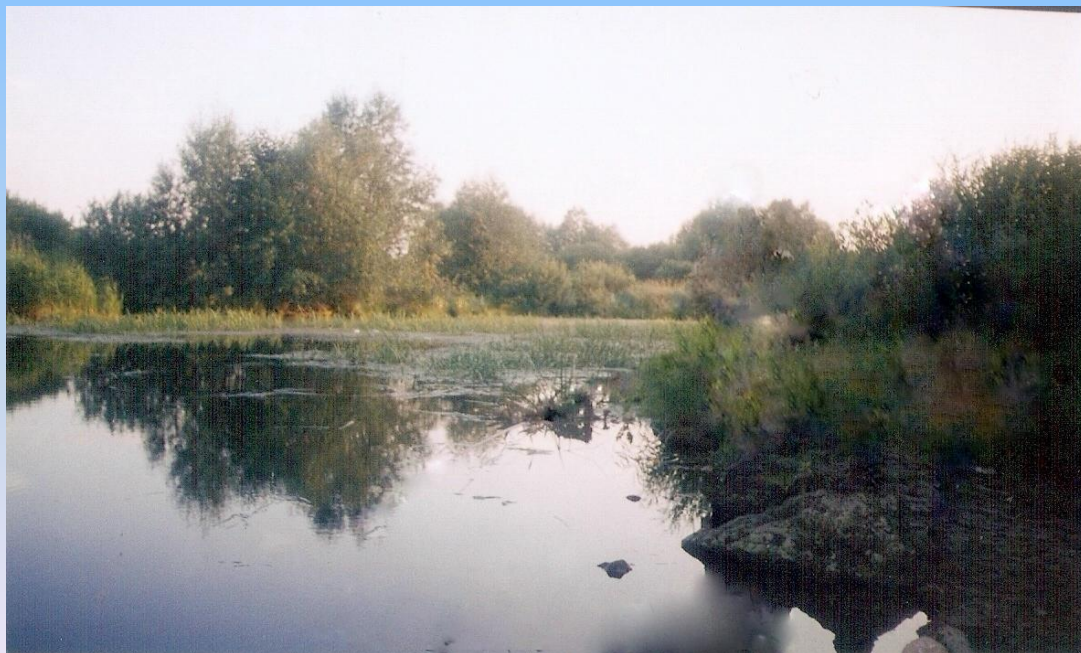
1. АШЫТ ЕЛГАСЫНЫҢ ОЗЫНЛЫҒЫ

83 чакрымны тәшкил итә

2.ГАРЭП ТЕЛЕНДЭ АШЫТ НЭРСЭНЕ
АҢЛАТА?

САЗЛЫК дигәнне белдерә

3. «АШЫТ» ДӘҮЛӘТ КОМПЛЕКСЫ ТАБИГАТЪ САКЛАНЫШЫ БУЛЫП КАЙЧАН ОЕШКАН?

1997 елның 15 сентябрәндә
Татарстан Республикасы
Министрлар кабинеты карары
нигезендә.

4. ЗАКАЗНИКНЫҢ МӘЙДАНЫ КҮПМЕ?

2700 га майданны били

5. АШЫТНЫҢ КУШЫЛДЫКЛАРЫ
НИНДИ?

Ашытның кушылдыклары:
Симет, Үртәм, Күәм, Шашы
елгалары.

6. “АШЫТ” САКЛАНЫШЫ КАЙСЫ УРМАННАР ЗОНАСЫНДА ЯТА

“Ашыт” сакланышы катнаш урманнар зонасында ята. Ике ,өч гасыр элек Ашыт үзөнөндө чыршы,ак ,чыршы һәм яфраклы урманнар үскөн.

7. ТЫЮОЛЫК ТЕРРИТОРИЯСЕНДЭ НЭРСЭЛЭР ЭШЛЭУ ТЫЕЛА

- тыелулы урыннарны чүплэу
- химик, минераль ашламалар куллану
- тыелулы урыннарда зур юл төзелешлелэре, торбалар, электр үткэргечлэре һәм башка төрле коммуникация эшлэре тыюлык яшәешенә зыян китерсэлэр
- рөхсәтсез урыннарда аучылык итү, балык тоту, хайваннар дөньясына зыян китерү.

8. “АШЫТ” ЕЛГАСЫ НИНДИ ХУЖАЛЫК ТЕРРИТОРИЯЛАРА АША ҮТӘ?

“Күәм”, “Күңгәр”, “Уңыш”,
“Дусым”, “Тукай”, “Ленин”
хужалыклары

9. АШЫТ ЕЛГАСЫ КАЙСЫ РАЙОННАН
БАШЛАНА?

Арча районыннан башлана

ҮСЕМЛЕКЛӘР ҺӘМ ХАЙВАННАР ДӨНЬЯСЫ

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

1.САКЛАНЫШТА НИНДИ ХАЙВАННАР ЯШИ?

Поши, кабан, төлке, кыр куяны, ас,
лэтчә, керпе, кондыз очрый.

2.САКЛАНЫШТА НИЧЭ ТӨР КОШ ОЧРЫЙ?
САКЛАНЫШТА НИЧЭ ТӨР КОШ ТР КЫЗЫЛ
КИТАБЫНА КЕРТЕЛГЭН?

Сакланышта 150 дэн артык төр кош
очрый.

12 төр кош ТР Кызыл Китабына
кертелгэн

3. МИГРАЦИЯ ВАКЫТЫНДА, ЯЗГЫ ТАШУ ЧОРЫНДА КҮПМЕ КЫР КАЗЫ ТУКТАЛА

Миграция вакытында, язгы ташу чорында
3000 кыр казы туктала

4. . САКЛАНЫШТА НИЧЭ ТӨР ҮСЕМЛЕК ТР КЫЗЫЛ КИТАБЫНА КЕРТЕЛГЭН?

14 төр үсемлек

Сары һәм ак төнбоек исә сакланышның
бизәге булып санала

5. АШЫТ ЕЛГАСЫ ҺӘМ АНЫҢ КУШЫЛДЫКЛАРЫНДА НИЧӘ ТӨР БАЛЫК ЯШИ?

Ашыт елгасы һәм аның
кушылдыкларында 20 гә якын төр
балык яши

6.НИНДИ СУ КОШЛАРЫ АШЫТТА БАЛА ЧЫГАРА?

Соры торна, ысылдавык аккош,
үрдәкләр, саз шөлди

Саескансыман
шөлди

7.САКЛАНЫШТАГЫ ЕРТКЫЧ КОШЛАРНЫҢ ИСЕМНӘРЕН ӘЙТЕРГӘ ?

Тилгән, тавык карчыгасы, торымтай,
сарыч, елак карчыга.

8. ЭЛЕККЕГЕ ЗУР УРМАННАРНЫҢ
ШАҢИТЛАРЫ БУЛЫП КАЛГАН
АГАЧЛЫКНЫҢ ИСЕМЕ НИНДИ?

Имәнсар, Зиреклек рәтләре элеккеге
урманнарның шаһитлары санала

9. САКЛАНЫШТАГЫ ЯШӘҮЧЕ ИҢ БОРЫНГЫ БӨЖӘК КАЙСЫ?

Иң борынгы бөжәк энә карагы палеозой
эрасының карбон чорында барлыкка
килгән

ТАБИГАТЪ ДУСЛАРЫ

<u>1.</u> 	2. 	<u>3.</u> 	<u>4.</u> 	<u>5.</u>
---	--	--	---	---

1. ЖИР-СУ ХАЙВАННАР ЯХШЫ
ЧУМУЧЫЛАР. КОНДЫЗ СУ ТӨБЕНДӘ
КҮПМЕ ВАКЫТ ТОРА АЛА?

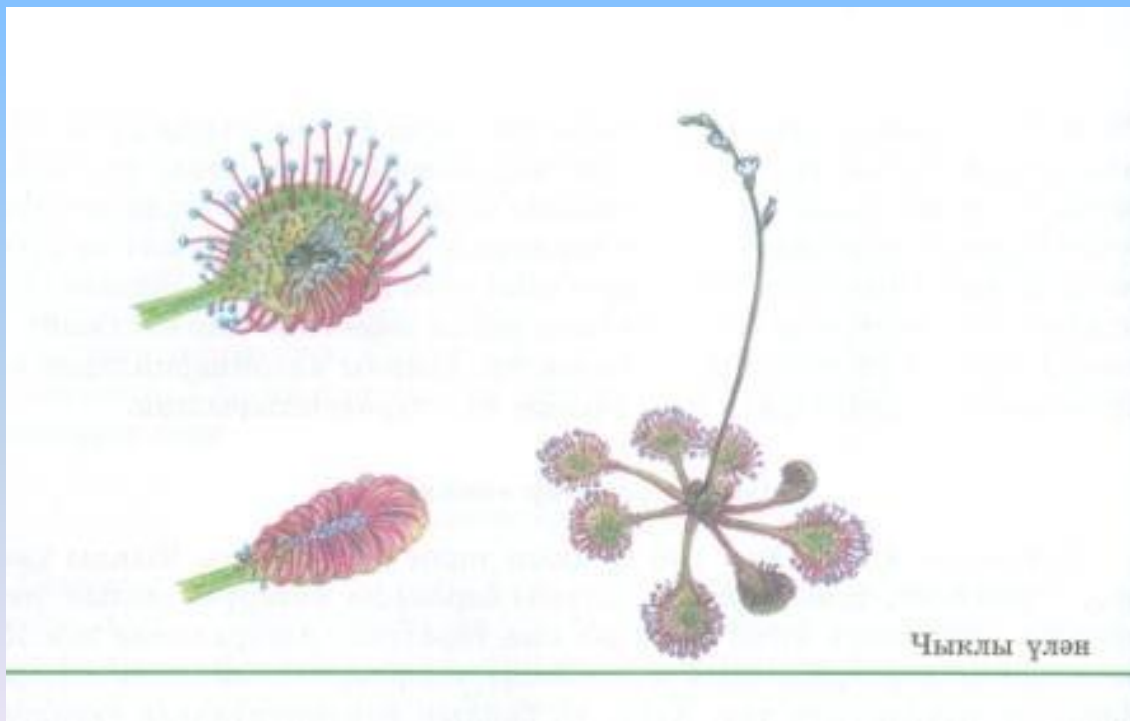
Кондыз (бобр) су төбендә 15 минут
вакыт тора ала

2. САКЛАНЫШТА ҮСҮЧЕ БӨЖӘКЛӘР БЕЛӘН ТУКЛАНУЧЫ ҮСЕМЛЕК?

Чыклы үлән

3. БӨЖӘКЛӘР АРАСЫНДА ИҢ ЯХШЫ СИКЕРҮЧЕЛӘР КАЙСЫЛАР ДИП УЙЛЫЙСЫЗ?

Чикерткә 10 метр озынлыкка
сикерә.

Борча абсолют рекордчы. Ул
биеклеккә 25см., озынлыкка
35см. сикерә ала

4. СУДА ЯШӘҮЧЕ ЖӘНЛЕК, ЙОНЫ СУ
ҮТКӘРМИ, КОЙРЫГЫ КИҢ, БАРМАК
АРАЛАРЫНДА ЯРЫЛАРЫ БАР, ЧУМГАНДА
КОЛАК ТИШЕКЛӘРЕ КАПЛАНА, БОРЫН
ТИШЕКЛӘРЕ ЯБЫЛА. КИСКЕЧ ТЕШЛӘРЕ
МАХСУС ЖАЙЛАНГАН ИНСТРУМЕНТ КЕБЕК
ҮТКЕН. ҮЛӘННӘР АГАЧ КАЙРЫСЫ БЕЛӘН
ТУКЛАНАЛАР. БУ НИНДИ ЖӘНЛЕК?

Су кондызы (бобр)

5. ТЕРРИТОРИЯДӘ САКЛАП
КАЛДЫРЫЛЫРГА ТИЕШЛЕ ҮСЕМЛЕКЛӘР,
ХАЙВАННАР ТӨРЛӘРЕ ТУРЫНДА КЫСКАЧА
МӘГЪЛУМАТЛАР ТУПЛАМАСЫ?

“Кызыл китап”

*Табиғат иңсат иткән
матурлыкны саклау –
һәрберебезнең изге
бурычы!*